

Abdullayev Abbosbek Abduvoxid o'g'li

Rus tili fani o'qituvchisi

taibmunib03@gmail.com

+998907732098

PEDAGOGIKA VA TA'LIM INTEGRATSIYASINING O'ZIGA XOSLIGI: TUSHUNCHA, NAZARIYA, KATEGORIYALAR VA INDIVIDUAL QARASHLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada pedagogikaga oid ayrim tushunchalarning qisqacha mulohazasi bayon etilib, uning ta'lim bosqichlari va jarayonlarining ajralmas komponenti sifatida umumiy xulosasi nazariy jihatdan yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogika, tizim, ta'lim, integratsiya, kognitiv faoliyat, pedagogik jarayon.

Abstract. In this article, a brief review of some concepts related to pedagogy is presented, and its general conclusion as an integral component of educational stages and processes is theoretically explained.

Key words: pedagogy, system, education, integration, cognitive activity, pedagogical process.

Ko'plab ma'lumotlarda, ilmiy yoki o'quv nashrlarida pedagogika "ta'lim fani" deya ta'riflangan. Pedagogika o'z nomini qadimgi yunon qullari aristokratlarning bolalarini maktabga, sayrga va shunga o'xshashlarga kuzatib borish burchidan olgan. Dastlab pedagogika antik va o'rta asr falsafasi va ilohiyoti tizimida mavjud bo'lgan va rivojlangan bo'lib, 17-asrning boshlariga kelibgina Ingliz faylasufi F.Bekon va nemis o'qituvchisi I.Shturm tufayli konkret fan tarmog'iga aylana boshladi. Biroq pedagogikaning haqiqiy ilmiy mustaqil maqomini olishi chex pedagogi, gumanist Y.Komenskiy (1592-1670) nomi bilan bog'liq. U o'zining "Buyuk didaktika" (1633) asarida pedagogik faoliyat nazariyasi va amaliyotini ishlab chiqdi. Ko'pchilik odatda pedagogikani faqat maktab bilan bog'laydi. Yaqinda bo'lsa-da, umumiy pedagogikaning yosh va kasbiy chegaralari kengayib bormoqda, deyishadi. Tadqiqot ob'ekti endi nafaqat insonning bolaligi va erta o'smirligi bilan bog'liq emas. Bu haqda hatto terminologik bahs-munozara ham bo'lgan. Masalan, A. Aleksyuk o'zining "Pedagogika" asarida bu tushunchani turli xil talqin qiladi: andragogiya "andros" odam) yoki antropogogiya "antropos" odam).[1]

Demak, pedagogikani barcha shakllanish bosqichlarida tarbiya, o'qitish, ta'lim va shaxs kamoloti jarayonlarini o'rganuvchi fan sifatida qarash mumkin.

Pedagogika tushunchasiga uchta asosiy qarash mavjud:

1. Pedagogika - bu san'at . "Bu san'atning birinchisi va eng yuqorisidir, chunki u inson va insoniyatning eng katta ehtiyojlarini va o'zligini o'z insoniy tabiatida kamolga yetkazish yo'lidagi chanqog'ini qondirishga harakat qiladi" (K. Ushinskiy).[2]

2. Pedagogika - bu fan . "Inson bilimining eng katta va eng muhim qiyinchiliklari aynan shu fanning tarbiya va o'qitish bilan bog'liq bo'limida uchraydi" (M. Montaigne).[3]

3. Pedagogika - bu faoliyat tizimi. "Odamlarni jamiyat hayotiga jalb qilishni maqsad qilgan maxsus, ijtimoiy va shaxsiy muvofiqlashtirilgan faoliyat" (P. Pidkasisti).[4]

Demak, biz pedagogikaning ikkita qutbini yagona ta'lim faoliyati sifatida ko'ramiz. Nazariy jihatdan o'qitish va tarbiya qonuniyatlarini, amaliyotda esa bu qonuniyatlardan dialektik foydalanishni ochib

beradi, pedagogikani fan va san'atga aylantiradi. Pedagogika inson bilimining maxsus sohasi sifatida ilmiy jihatdan mustaqil bo'lib, o'zining tadqiqot ob'ekti va predmetiga ega.

Pedagogika fani o'z taraqqiyotida uzoq yo'lni bosib o'tdi va quyidagi manbalarga ega: o'tmishdagi pedagogik meros; istiqbolli pedagogik tajriba; xalq pedagogikasi; pedagogik tadqiqotlar. Pedagogikaning mustaqil fan sifatida umumlashtirilishi tushuncha va kategoriyalarning rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Pedagogika pedagogik tajriba va bilimlarni umumlashtiruvchi mingdan ortiq tushuncha va atamalarni qamrab oladi.

Pedagogikaning asosiy tushunchalari.

Ta'lim - keng ijtimoiy ma'no – axloqiy me'yorlar, qadriyatlar, ijtimoiy-madaniy tajribani shakllantiruvchi va ularni yosh avlodga yetkazuvchi jamoat institutlari majmui;

Shuningdek u maxsus tashkil etilgan ta'lim tizimi sharoitida shaxsni maqsadli shakllantirish jarayonining keng pedagogik ma'nosi bo'lishi kerak.

Tor pedagogik ma'no esa shaxsning o'ziga xos fazilatlari va xarakter xususiyatlarini shakllantirishga qaratilgan maxsus ta'lim faoliyatini anglatishi kerak.

Ta'lim - bu ikki turdagi faoliyat bilan bog'liq maxsus tashkil etilgan jarayon: o'qitish va o'rganish.

O'qitishni tashkil etish (ta'limni boshqarish) - bu o'qiyotganlar o'rtasida kognitiv faoliyat motivatsiyasi va tajribasini shakllantirishdir.

O'rganish - bu o'quv va kognitiv faoliyatning bilim va tajribasini o'zlashtirish jarayoni.

Ta'lim - bu o'quvchilarning ilmiy bilimlar, bilish qobiliyatlari va ko'nikmalari tizimini o'zlashtirish jarayoni va natijasidir. Mustaqil ta'lim esa o'rganishning tarkibiy qismi, mustaqil mehnat orqali bilimlarni egallash, bilimlarni chuqurlashtirish, kengaytirish va doimiy o'zlashtirish yo'lidir. Rivojlanish - bu shaxs rivojlanishining jismoniy, aqliy, ma'naviy, ijtimoiy va boshqa sohalariga nisbatan miqdoriy va sifat o'zgarishlarining jarayoni va hosilasi.

Jamiyatni rivojlantirishning zamonaviy bosqichi ta'lim tizimini, xususan oliy pedagogika tizimini takomillashtirishning ustuvor va ustuvor yo'nalishlarini aniqlash bilan bog'liq. Bu jarayondagi tajribalardan biri integratsiya hisoblanadi. Uning ahamiyati, avvalo, kelajakdagi o'qituvchilarning kasb-hunar tayyorgarligi sifati va darajasiga yuqori talablar bilan belgilanadi, ular davrimiz muammolariga mos kelishi kerak.

Bugungi kunda hamma joyda, jumladan, global miqyosda ham ta'lim rivojlanishining barqarorligi haqida suhbat ketmoqda, bunga insoniy, ijtimoiy, iqtisodiy, boshqaruv va boshqa resurslarni birlashtirish orqali erishish mumkin.

Jadal rivojlanayotgan fan sohasida pedagogika va ta'lim bir-biri bilan bog'liq, lekin bir-biridan farq qiluvchi ikkita tushunchadir. Ta'lim pedagogikaning ajralmas qismi bo'lsa-da, u bilan bir xil emas. Ta'lim pedagogik jarayon sifatida pedagogikaning nazariy asoslariga asoslanadi va faoliyatning keng doirasi va sohalarini qamrab oladi. Bu farq zamonaviy fan va amaliyot kontekstida ushbu tushunchalarning har birini chuqurroq tushunish zarurligini ta'kidlaydi. Pedagogika va ta'lim insoniyatning uzluksiz rivojlanishi jarayonida o'zaro chambarchas bog'liqdir.

Pedagogik jarayon sifatida qaraladigan ta'lim nafaqat kasbiy ko'nikma va malakalarni egallashni, balki ta'lim dasturining maqsad va vazifalariga mos keladigan umumiy madaniy kompetensiyalar va shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Bu jarayon tsiklik bo'lib, uning mazmuni, davomiyligi va tabiati maqsadli auditoriya va belgilangan ustuvorliklarga qarab o'zgaradi. Masalan, umumiy o'rta ta'lim doirasida o'quvchilarning boshlang'ich bosqichida o'quv faoliyatining har xil turlariga universal

tayyorligini rivojlantirishga, so'ngra zamonaviy jamiyat hayoti va kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan asosiy fanlarni o'zlashtirishga asosiy e'tibor qaratilgan.

Pedagogik jarayonning bir qismi bo'lgan kasb-hunar ta'limi ham maxsus ko'nikma va malakalarni tizimli ravishda egallashga qaratilgan. Biroq, uning yakuniy maqsadi shaxsning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini o'z ichiga olgan kasbiy bilimlarni egallashdan tashqariga chiqadi. Masalan, tibbiyot oliy o'quv yurtlarida deontologiya fanining o'quv dasturiga kiritilishi bo'lajak shifokorlarning bemorlarga nisbatan insonparvarlik va axloqiy qadriyatlarga ega bo'lib yetishishiga xizmat qiladi, ijtimoiy mas'uliyat va kasbning axloqiy jihatlariga urg'u beradi. Pedagogika va ta'lim o'zining xilma-xilligi va murakkabligi bilan inson va jamiyatning har tomonlama rivojlanishini o'z ichiga olgan fanlardir. Pedagogika ilmiy fan sifatida ta'lim jarayonlarini tushunishni boyitib, chuqurlashtiradigan ko'plab jihatlar va kategoriyalarni ochib beradi.

Pedagogikaning kategorik apparati uning hayotning turli sohalarini keng qamrovini aks ettiruvchi ko'plab tushunchalarni o'z ichiga oladi. Bunday toifalarga misol tariqasida rasmiy ta'lim muhitidan tashqarida shaxs rivojlanishi uchun asos bo'lgan oilaviy tarbiya va pedagogik tamoyillarning san'atga tatbiq etilishini ko'rsatadigan badiiy ta'limni keltirish mumkin.[5]

Hatto ilmiy kadrlar tayyorlash ham pedagogik jarayonning bir qismi bo'lib, u bilimlarni uzatish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Pedagogikaning muhim qismi uning uslubiy jihati bo'lib, u metodik texnologiya va metodik tizim kabi elementlarni o'z ichiga oladi. Bu elementlar turli kontekstlarda, masalan, maktab o'quvchilariga yozma tilni o'rgatishning metodik texnologiyasida yoki individual ta'limning metodik tizimida qo'llanilishi mumkin. Bundan tashqari, ushbu tizim va texnologiyalar chet tillarini o'rganishda kommunikativ yondashuv yoki o'qitish amaliyotida dars-munozara va muammoli usul kabi turli yondashuv va usullardan foydalanishi mumkin.[6]

Demak, pedagogika va ta'lim zamonaviy jamiyat taraqqiyotida asosiy o'rin tutadigan murakkab va ko'p qirrali fanlardir. Pedagogikaning kategoriyaviy apparati keng mavzu va tushunchalarni qamrab olgan bo'lib, uning chuqur ko'p qirraliligi va ta'lim jarayonidagi ahamiyatini aks ettiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, pedagogika va ta'lim bir-birini to'ldiruvchi sohalar bo'lib, shaxs va jamiyat taraqqiyotida katta ahamiyatga ega. Pedagogika o'zining keng qamrovli va ko'p qirrali yondashuvi bilan ta'lim jarayonining markazida bo'lib, shaxs kamolotining nazariy va amaliy asoslarini ta'minlaydi. Ta'lim pedagogikaning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, bilim, ko'nikma va malakalarni uzluksiz egallash orqali shaxsning imkoniyatlarini ochib beradi. Ushbu bilim sohalari birgalikda dinamik o'zgaruvchan dunyoga moslashishga va hissa qo'shishga qodir bo'lgan barkamol rivojlangan shaxsni shakllantirishga yordam beradi.

MANBALAR RO'YXATI:

1. Педагогика - Наука о воспитании. <https://pedagogika.org/>
2. К.Д. Ушинский о педагогике как науке и искусстве. О народности воспитания. <https://studfile.net/preview/3048519/>
3. Монтень о воспитании. <https://studfile.net/preview/5375354/page:5/>
4. Педагогика под ред. Пидкасистого П.И <https://studfile.net/preview/9650217/>
5. Педагогика и образование: различия. <https://www.takeup.ru/education-as-a-pedagogical-process/>
6. Педагогика и образование: различия. <https://www.takeup.ru/education-as-a-pedagogical-process/>